Proiecții textuale ale profilului critic. De la miza estetică la actul recuperator – Andrei Grigor, *Poiana lui Iocan*

Nicoleta IFRIM*

Keywords: *critical discourse*; *autobiographic traits*; *post-December Romanian literature*; *Andrei Grigor*

Intelectual al timpului său, profund ancorat în realitatea critică și literară contemporană căreia îi surprinde nuanțat metamorfozele, dar și derapajele, Andrei Grigor propune, în cărțile sale, o critică de tip diagnoză ameliorativă, care descrie, analizează – și sancționează, în egală măsură – discursul critic postdecembrist, în impetuoasa manifestare a primilor ani post-revoluționari. Publicat postum și construit ca formă de validare a unei critici aparte, convertite în scenariu cvasi-ficțional în care protagoniștii sunt colegii de breaslă și al lor discurs critic, volumul *Poiana lui Iocan* apare în 2018 la editura SemnE, sub îngrijirea lui Lucian Chișu, și adună o selecție a articolelor semnate, în perioada 1993-1994, de către Andrei Grigor în „Fețele culturii" – supliment literar al ziarului „Adevărul", în cadrul rubricilor *Poiana lui Iocan, Cronică inutilă* și *Ciorne*. Așezarea în limitele unui ficționalizări inerente care legitimează perspectiva analitică a lui Andrei Grigor drept univers reconvertit la granița dintre discursul critic și cel literar propriu-zis este explicitată de Lucian Chișu, în cuvântul său introductiv, „Andrei Grigor sau despre umor, nostalgie și tristețe". Miza ediției este definită acum dintr-o dublă perspectivă, cea a profilului ideografic (care înregistrează „ideologia personală" a autorului său) și cea, subsidiară, a unui profil egografic, surprinzând ipostaza umană tonică a unui „om de bine"[1], Andrei Grigor. În termenii lui Lucian Chișu, editorul volumului,

> comentariile critice [...] se cirscumscriu aceluiași interval calendaristic de aproape doi ani, fiind relevante pentru continuitatea, omogenitatea și coerența discursului din volum. [...] Ideea de a ține rubrica *Poiana lui Iocan* îi venise de la Marin Preda, pe care, în acel timp, începuse să-l studieze temeinic în vederea examenelor și referatelor pentru doctoratul la care, de curând, se înscrisese. Faptul că o parte a activității sale cotidiene era focalizată asupra lecturii *Moromeților* i-a stârnit apetitul scriitoricesc, inspitindu-l să realizeze un format insolit, conceput după modelul locului unde siliștenii se întâlneau ca să comenteze ziarele vremii lor. Andrei Grigor i-a re-ficționalizat pe Ilie Moromete, Iocan (căruia i se substituise) și pe numeroșii eroi ai lui

* Centrul interdisciplinar de Studii culturale central şi sud-est europene, Universitatea „Dunărea de Jos" din Galați, România

[1] „omul care nu întoarce spatele nedreptății" - Simion 2012: 75.

BDD-A30781 © 2019 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

Marin Preda în postura de cititori ai presei literare din anii 1993-1994 (Chișu 2018: 6–7).

Astfel,

> umorul din vechea Poiană a lui Iocan revenea la fel de viguros și în cea nouă, *clou-ul* comentariilor constând în faptul că, în contextul de acum, mișcându-se nestingherit, fără fasoane ori prejudecăți, aceleași personaje citeau comentând jovial și astuțios subiectele și pe autorii articolelor din oferta la zi. Datorită talentului său de prozator, nu i-a fost greu să readucă la viață atmosfera din poiana lui Iocan, cum n-a întâmpinat dificultăți nici în a sintetiza, asezonându-le cu maliție, conținuturile revistelor, fiindcă poseda un ascuțit simț critic [...]. Avea capacitatea de a sesiza cu ușurință, dar și cu pătrundere, enormitățile care umflau aluatul presei acelor ani ca, apoi, să rezume cu mult umor prestațiile și disputele din viața noastră literară. Viziunea sa asupra evenimentelor a fost aceea a unui *raisonneur* calm, echilibrat, molcom, cu vorba rară, totdeauna blând și niciodată furios, de aceea înțelept. În schimb, participarea la acestea îl schimba, făcându-l să devină sclipitor în comentarii, plin de vervă și ironie la adresa procurorilor morali, a fățarnicilor și oportuniștilor momentului sau a vitejilor care se recomandau eroi ai luptelor în care nu fuseseră combatanți. Ștergea pe jos cu lipsa de talent a unora dintre nechemații, apăruți precum ciupercile după ploaie în primii ani postcomuniști, autori care, autointitulându-se *persecutați de cenzură*, asaltau porțile șubrede ale Uniunii Scriitorilor. Aceștia deveniseră țintele predilecte, de pișcături, înțepături, șfichiuri și zeflemea ale lui Cocoșilă, alias Andrei Grigor. [...] Andrei a transformat rubrica sa într-un spectacol de idei, cu o nouă și originală dimensiune pamfletară (Chișu 2018: 7–8).

Din această perspectivă, cele trei rubrici permanente, *Poaina lui Iocan, Cronică inutilă* și *Ciorne*, proiectează un dublu raport de re-legitimare identitară: față de Istoria personală, a criticului care își remodelează „aventura formării" ca trăitor într-o lume controversată și tumultuoasă a criticii contemporane, validând permanent grila personală de valori cu fiecare articol publicat, precum și față de ideologia critică asumată și funcționând ca interfață de referință invariabilă pe parcursul analizei performate. Martor al fenomenului revizionist postdecembrist, în care scriitorii și opere lor sunt „revizitați" pe criterii est-etice justițiare, Andrei Grigor construiește, în seriile sale de articole, un discurs al „normalizării" prin asumarea obiectivității și criteriilor exclusiv estetice în analiza critică, și astfel, temperând prea-plinul tumultuos al elanurilor revizioniste, într-un peisaj critic postdecembrist în căutare de sine, aflat în plin proces de redefinire și identificare a vocației europocentriste, în care identitățile – fie ele și critice – sunt interșanjabile, cameleonice și emergente unei „periferii" culturale post-comuniste în curs de revizuire a profilului cultural-identitar. Al său „spectacol de idei" surprinde specificul, uneori deviant, al criticii realizate în primii ani postdecembriști, intens amprentate de elanul unei redundante „politics of recognition" (Charles Taylor), prin care peisajul critic românesc supralicitează „strategiile identitare" (cf. Camilleri et al. 1990) prin ofertarea unei „critici a Memoriei" prin care autori și cărți ale perioadei comuniste sunt „regândite" și, astfel, re-evaluate. În „cartea vorbită", scrisă la două mâini, Eugen Simion și Andrei Grigor și publicată în 2012 – *În ariergarda avangardei* –, Eugen Simion afirmă că formula „rezistenței prin literatură" validează estetic cărțile perioadei totalitare prin asumarea unui cod

BDD-A30781 © 2019 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

parabolic sau simbolic-aluziv deconstruind subliminal ideologia dominantă prin raportare la metaistoria personală a individului – narator al „Marii Istorii”:

> Scriitorul trebuie să aibă, înainte de orice, curaj estetic. Să scrie, cu alte vorbe, o operă esențială și să convingă, astfel, prin forța artei sale. Poate avea (și în multe cazuri, este bine să aibă) și curaj politic. Dacă ideile lui politice și atitudinea lui morală merg în sensul adevărului și apără valorile omului, atunci poziția lui este exemplară [...]. Poate avea creatorul, în același timp, curaj estetic și curaj politic ? Poate, evident. Chiar dacă politicul apare disimulat [...]. În timp, opera literară rezistă prin curajul ei estetic” (Simion 2012: 273).

Tot acum, Andrei Grigor amendează tranșant „una din marile aberații ale anilor postdecembriști”, anume „convingerea unora că literatura ar fi trebuit să ia forma manifestului politic, adică să se anuleze pe sine ca domeniu specific al spiritului” (Simion 2012: 272).

Aceste principii, așezate explicit în inima interviurilor publicate în 2012, sunt asumate încă din anii imediat postdecembriști drept linii directoare ale articolelor sale semnate în paginile „Fețelor culturii”, „Literatorului”, „Caietelor critice”. Dubla ipostază, cea a criticului „aruncat” în marea Istorie postdecembristă pe care o oglindește *à rebours* prin analiza textelor literare ale perioadei, într-un scenariu regizoral cu accente pamfletare, în care spectacolul de idei primează, și cea a omului „trăitor” într-o Istorie controversată cultural și politic, care transpune „memoria personală” într-o „memorie critică” filtrând lumea cărților și valorile acestora, creditează mărcile scriiturii critice a lui Andrei Grigor. În termenii lui Hubert Hannoun, „une composante rituelle” proiectând „certains types de comportements agis d’origine sociale et spontanés chez les individus qu’elle concerne” și „une composante mythique” decodabilă prin anumite

> modes des penser d’origine sociale et spontanés chez les individus qu’elle concerne. Ces modes de penser forment des stéréotypes, des évidences, des principes, des valeurs à partir desquels, et, le plus souvent, de façon plus ou moins consciente, ces individus organisent leur pensée individuelle (Hannoun 2004: 11).

Pentru Cocoșilă, alias Andrei Grigor, „gândirea critică” individuală este generată de suprapunerea dimensiunii egografice, aparținând „trăitorului în Istorie” și a celei ideografice, rezultantă directă a unei ideologii identitare, construite prin raportare la referința estetică pentru fiecare act de analiză critică aplicat cărților aflate în „proces de revizitare”. În acest mod, articolele publicate reflectă un scenariu al reconstrucției identității personale, dar și critice, cu proiecții scripturale dinamice și diferențiate într-o scriitură critică dublu orientată, pe de o parte, către strategiile recuperatorii ale unei identități auctoriale ancorate personal-ideologic și, pe de alta, către configurarea unui proiect critic individualizator, girat de Memoria colectivă care funcționează, în termenii lui Gilles Verbunt, drept „référence plus ou moins imaginaire qui nourrit nos biographies et nos projets” (Verbunt 2011: 106). Pornind de la „istoria personală”, de la opțiunile literare și critice manifeste prin raportarea consecventă la modelele Marin Preda și Eugen Simion, proiectul recuperator al lui Andrei Grigor devoalează fețele interioare dinamice ale identității critice proiectate în propria scriitură; vorbind despre cărți, scriitori și critici, Andrei Grigor vorbește despre sine, se descoperă și se desfășoară pe scena creată, într-un

BDD-A30781 © 2019 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

fascinant spectacol de idei, confirmând afirmația lui Kaufmann, „l'individu n'a pas un seul principe d'unité, mais plusieurs" (Kaufmann 2004a: 167). În mod paradoxal, această „pluralité interiorisée" (Kaufmann) potențează manifestările identității scripturale, până la conturarea unei construcții unitare care

> n'est pas une pure illusion biographique; l'individu doit en effet parvenir à la forger avec un maximum d'éléments crédibles tirés de son histoire. Il doit ensuite transformer cette représentation en grille de perception des nouveaux schèmes et d'intériorisation de ceux qui auront été *sélectionnés*. Il doit enfin, à partir de la version la plus récente incluant les derniers schèmes intériorises, travailler à la reformulation de toute son architecture intérieure (Kaufmann 2004a: 168-169).

Critica lui Andrei Grigor se transformă într-o scriitură-confesiune care vorbește, în egală măsură, despre sine și despre ceilalți, urmând regulile interioare ale unei logici individuale potențând „la réactivation sélective du passé interiorisé" (Kaufmann 2004a:204, 205), dar legitimând întotdeauna opțiunile critice asumate. Proiecția profilului criticului în textele sale scrise în perioada 1993–1994, și ulterior confirmată în cartea de interviuri cu Eugen Simion din 2012, reflectă un „petit cinéma" (Kaufmann) al reprezentării critic-autobiografice prin care

> nous sommes à la fois acteurs et réalisateurs des séquences qui défilent dans notre univers intérieur. [...] Le petit cinéma est alors une activité de retransmission, de reflet de quelques images sélectionnées, généralement idéalisées. L'individu revisite son histoire, pour la vivre plus (elle est redoublée) et pour la vivre mieux (elle est embellie). Il se remet en scène dans certains événements, pour le seul plaisir et le renforcement identitaire, ou pour analyser des détails justifiant un regard critique (Kaufmann 2004a: 214).

Mai mult, *Poiana lui Iocan* se transformă într-un topos fondator al mitologiei personale pentru criticul care transformă textul său într-unul cu reale veleități auto-confesive, în care „l'historicité des textes" se suprapune peste "la textualité de l'histoire" (Louis Montrose *apud* Compagnon 1998: 265), iar cărțile analizate sau chiar textele altor critici contemporani sunt comentate într-o construcție închegată care oferă, în esență, justa imagine de sine a criticului și omului Andrei Grigor. Re-„ficționalizarea sinelui" (Vincent Colonna) se produce acum prin filtrul unei viziuni analitice care, la fel, întreține

> la démarche qui consiste à faire de soi un sujet imaginaire, à raconter une histoire en se mettant directement à contribution, en collaborant à la fable, en devenant un élément de son invention (Colonna 1989: 9).

Re-inventarea sinelui suprapune, așadar, opțiunea critică personală pentru pertinența criteriului estetic în judecarea cărților peste expunerea formelor critice de „rebeliune" și non-conformism inserate articolelor selectate în prezentul volum, validând, în mod necesar, „l'individu et son autonomisation comme produits de l'histoire sociale" (Kaufmann 2004b: 53). Parafrazându-l pe Kaufmann, tipul de critică propus de Andrei Grigor potențează asumarea „idiosincretică" a rolului social

BDD-A30781 © 2019 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

al criticului[2] – altfel spus, discursul său devine o „punere în intrigă" cvasi-ficțională, legitimată ca „production narrative de soi" (Kaufmann 2004b: 154).

Spectacolul critic seduce prin dinamica ideilor, în interiorul unui spațiu atent ficționalizat, cu protagoniști moromețieni care analizează revistele literare ale vremii:

> Când, ajuns în poiană, am scos de sub chimir România literară nr.9/93, Iocan a făcut ochii mai mari decât ai calului pe care tocmai îl potcovea, iar Dumitru lui Nae a amuțit de s-a auzit în tot satul. <Sunteți proști – le-am zis – mai lăsați dracului politica și mai cultivați-vă și voi!> Și chiar i-am făcut curioși. Se vedea după cumințenia cu care s-au așezat în jurul lui Moromete care și-a dat pălăria pe spate și a început să citească. („Fețele culturii", nr. 243 (865), 30 martie 1993, p. 10) (Grigor 2018: 19).

Sau:

> La ultima întâlnire din poiană, Moromete a născocit un joc nou menit a-i antrena pe toți participanții în actul lecturii: la citirea unei gazete, fiecare ascultător are dreptul la cincizeci de căscături. Unii au zis că sunt prea multe, alții că nu prea ajung, iar câțiva au rămas cu gura căscată, dar asta nu s-a pus la socoteală. S-a pus încă la vot și aproape toți au ridicat mâinile pentru numărul de cincizeci. S-a băgat de seamă o singură abținere, a lui Moromete însuși, care a zis că altfel nu e democratic și atunci ce joc mai e și acesta?! Când Ilie nu ajunsese încă la sfârșitul paginii a doua a *Luceafărului* (nr.10/1993), Udubeașcă își epuizase deja cele cincizeci de căscături. Cele mai multe le-a risipit pe articolul *Vagonul cu sorți și contra voința unei țigănci,* al lui Liviu Ioan Stoiciu (nu vagonul și nici țiganca, articolul), pe care, nu se știe de ce, revista îl supune la chinurile săptămânale ale susținerii unei rubrici ce pare a-l teroriza chiar și pe autorul ei: *Dictatura personală*" (Grigor 2018: 20–21).

Secvențele care denudează „ideologia personală" asumată a „criticului aflat sub vremi" reiterează poziția lui Andrei Grigor, anume susținerea și validarea unei „critici conservatoare" a valorilor care să contracareze elanul justițiar-demistificator:

> Problema ar fi dacă poate exista, acum, o critică de direcție, adică, limitativ vorbind, dacă exercițiul și demersul critic se cer acum desfășurate în sensul de a chema literatura română să *curgă* într-o anumită matcă și de a statua reperele acestei curgeri. Eu cred că nu, și urmează să-mi susțin numaidecât afirmația (de fapt, negația) prin câteva argumente. Mai întâi, o privire retrospectivă arată că, la noi, critica de direcție a existat și s-a impus în perioadele de efervescență a literaturii, când vremurile erau, în orice caz, mai așezate și îngăduiau creației o relativă autonomie față de procesele și funcționarea organismului social [...] Aș putea spune că nicio tentativă serioasă a criticii de direcție nu și-a asumat (sau nu a fost precedată) de o acțiune de demolare masivă a valorilor existente. *Direcție* a însemnat, în primul rând, un alt drum și nu o dinamitare a ceea ce deja exista (avangardismul, care nu s-a însoțit totuși de o frondă explozivă). Astăzi, oricât de puțină importanță le-am da, acțiunile

[2] Preluând viziunea lui McCall&Simmons, Kaufmann afirmă că asumarea „convențională", pasivă a rolului social este abandonată în favoarea celei de tip „idiosyncrasique", specifică societăților contemporane, încât „la multiplication des rôles (et leur détachement du *programme institutionnel*), allié au brassage des cultures (…), autonomisent l'individu et lui permettent d'approfondir sa subjectivité, participant ainsi au renversement historique qui précipite la quête identitaire". Astfel, Kaufmann identifică două tipologii funcționale, dar dichotomice, ale identității: „l'identité d'hier socialement accessoire" și „celle socialement motrice d'aujourd'hui" – Kaufmann 2004b: 74, 78.

BDD-A30781 © 2019 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

> demolatoare se desfășoară în forță, iar efectele lor nu pot fi deloc ignorate, din moment ce ele cad *numai bine* pe un fond de învolburare contestatară generală. Mai necesară decât o critică de direcție mi se pare a fi acum una de întreținere, adică de *conservare* a valorilor și de apărare a lor în fața asalturilor demolatoare care, desfășurate pe fondul amintit mai sus, riscă să devină *credibile* într-o perioadă când a contesta orice e un mod de a fi. S-a văzut nu demult (anii cincizeci stau mărturie) unde a putut duce o *critică de direcție* aberantă, întemeiată și ea pe demolarea valorilor, în absența unei critici de întreținere care să o contracareze sau măcar să-i diminueze consecințele („Fețele culturii”, nr. 620 (1242), 4 iulie 1994, p. 10) (Grigor 2018: 145).

Chiar editorul volumului remarcă faptul că prezenta carte, reconstituită în logica posibilă a lui Andrei Grigor, poate ilustra dubla instanță interioară a acestuia – omul trăitor într-o istorie controversată postdecembristă și criticul asumat care combină, în scriitura sa, vocația criticului cu cea a prozatorului:

> Întrebarea ce ar fi făcut Andrei Grigor cu aceste pagini răzlețe, scrise cu mult timp în urmă, devine prilej pentru o altă explicație. Opinia mea este că le-ar fi citit cu plăcere și, poate, nostalgie, dar în pofida densității entropice a precipitatelor de umor, prisositoare la fiece pas, probabil că le-ar fi lăsat *în așteptare*, pentru a se consacra unor proiecte la zi, de mai mare anvergură. Așa cum l-am cunoscut, era foarte exigent cu sine, iar dacă se întâmpla să introducă în propunerile către edituri texte deja tipărite, acestea erau, îl citez, *rezultatul unui traseu drastic selectiv*, lucru acum imposibil. În absența unei alternative, mă substitui autorului și iau asupra-mi alegerea de a le strânge într-o carte, ca să nu rămână ascunse privirilor – evit să spun îngropate – în mormanele de ziare și reviste din depozitele bibliotecilor. Ca un argument suplimentar, mă consolează gândul că prietenul meu știa foarte bine de la mentorul său cât de binevenit este sâmburele epic în comentariile critice, în scopul de a face mai permeabil solul de cultivare și exercitare a magistraturii, de obicei arid, întâlnit de idei și teorii, uneori uscat de prea multă abstracțiune. Aș spune că *Poiana lui Iocan* relevă din plin această sugestie punând totodată în evidență, alături de modelul urmat, talentul narativ al prozatorului din *Cazarma cu ficțiuni* (1993) care, dedat la subtilități textualiste, veghea parcursul social și psihologic al personajelor sale de hârtie (Chișu *apud* Grigor 2018: 9).

În fapt, volumul pledează pentru „plăcerea criticii” intens experimentată de un intelectual care, în viziunea lui Eugen Simion, „are toate datele pentru a fi criticul generației 80. Are talent, are o bună poziție față de literatură, are, în fine, ceea ce E. Lovinescu spunea că fără această calitate un critic literar nu există, și anume: conștiință morală” (*apud* Grigor 2018: coperta IV).

Bibliografie

Camilleri et al. 1990: Camilleri et al., *Stratégies identitaires,* Paris, PUF.

Colonna 1989 : Vincent Colonna, *L'Autofiction. Essai sur la fictionnalisation de soi en littérature*, 1989 [online], teză de doctorat, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, disponibilă la adresa https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00006609/document [data accesării 16 decembrie 2018].

Compagnon 1998: Antoine Compagnon, *Le démon de la théorie. Littérature et sens commun,* Paris, Seuil.

Grigor 2018: Andrei Grigor, *Poiana lui Iocan*, București, Editura SemnE.

BDD-A30781 © 2019 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

Hannoun 2004 : Hubert Hannoun, *L'intégration des cultures,* Paris, L'Harmattan.
Kaufmann 2004a : Jean-Claude Kaufmann, *Ego. Pour une sociologie de l'individu*, Paris, Armand Colin.
Kaufmann 2004b : Jean-Claude Kaufmann, *L'invention de soi*. *Une théorie de l'identité*, Paris, Armand Colin.
Simion 2012 : Eugen Simion, *În ariergarda Avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor,* București, Editura Curtea Veche.
Verbunt 2011 : Gilles Verbunt, *Penser et vivre l'interculturel,* Lyon, Chronique Sociale.

Textual Reflections of the Critical Profile. From the Aesthetic Goal to the Recuperative Act – Andrei Grigor, *Poiana lui Iocan/ Iocan's Meadow*

Our paper is focused on Andrei Grigor's book published by Lucian Chisu after A.Grigor's death and its mirror-like strategies by means of which the double-faceted identity is depicted: the 'ego-graphical identity' and the 'ideo-graphic' one – both of them used in a critical discourse mirroring post-communist Romanian literature and its torments. The study analyzes the book collecting Grigor's editorials written in the years after the fall of the communist regime, a single-authored mirror-like writing in which the biographical course and scriptural identity engage in a clear, sharp dialogue. The aim is to define a double reading effect embedded into a Self-oriented narrative: a collective history of Romanian literature portrayed in its journey from a communist totalitarian culture towards a "free" one, with literary, cultural and political insertions; then, the legitimation of an implicit "identity pilgrimage" of the writer in dialogue with his Time, with peculiarities stemming from his own existential and ideological path, in permanent relation to contemporary literature. Aside from the latent literary question, which subtextually directs the existential and cultural choices of the writer, the dialogue with his own Self and with Romanian literature also marks the becoming of a problematic identity projected onto the inside of his own critical texts. Andrei Grigor also tackles the complex issue of the relation between the aesthetic criterion of establishing value and the ethical value, all being related to the political status that writers should (or not) assume. Thus, in Grigor's view, the writer's status brings an ethic value specific to literature and art, in his quest for the exemplary power of the literary text itself. Andrei Grigor's editorials are constructed on two levels, as questions and answers, and they turn into a Self-speaking discourse, where the bio-graphemes are embedded into this fascinating mixture.

BDD-A30781 © 2019 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)